

Leo Trotskij: Leo Sedov – son, vän, kämpe

(20 februari 1938)

[Ur *Writings of Leon Trotsky [1937-38]*, New York 1976, s 166-179. Översättning från engelska Göran Källqvist.]

Medan jag skriver dessa rader med Leo Sedovs mor vid min sida, kommer det hela tiden kondoleanstelegram från olika länder. Och för oss väcker varje telegram samma förfärliga fråga: ”Kan verkligen våra vänner i Frankrike, Nederländerna, England, USA, Kanada, Sydafrika och här i Mexiko acceptera det som definitivt fastslaget att Sedov inte längre finns?” Varje telegram är ett nytt bevis för hans död, men vi är fortfarande oförmögna att tro det. Och det är inte bara för att han var vår sanningsenliga,hängivna, kärleksfulla son, utan framförallt för att han, som ingen annan på denna jord, hade blivit en del av vårt liv, hopflätad med dess rötter, vår likasinnade, medarbetare, vakt, rådgivare, vän.

Alla i den äldre generation till vars led vi i slutet av förra seklet anslöt oss på vägen till revolutionen, har utan undantag svepts bort från scenen. Det som tsaristiska straffarbetsläger och bister landsförvisning, emigrantlivets påfrestningar, inbördeskriget och sjukdomar inte lyckades uppnå, har under de senaste åren åstadkommit av Stalin, revolutionens värsta gissel. Efter att den äldre generationen hade krossats, har även de bästa delarna av nästa generation, det vill säga de som väcktes 1917 och fick sin skolning på de 24 arméernas revolutionära front, krossats. Även den bästa delen av ungdomen, Leos samtida, har trampats ner och fullständigt utplånats. Leo själv överlevde bara tack vare ett underverk, på grund av det faktum att han följde med oss i landsförvisning och sedan till Turkiet. Under de senaste åren i landsflykt fick vi många nya vänner, varav en del har blivit våra förtrogna, och så att säga blivit familjemedlemmar. Men vi mötte dem alla för första gången under de senaste åren, när vi redan närmat oss ålderdomen. Leo var den enda som kände oss när vi var unga. Han blev en del av våra liv ända från det första ögonblicket i sitt eget uppvaknande. Även om han var ung verkade han ändå vara jämnårig. Han gick igenom vår andra emigration tillsammans med oss: Wien, Zürich, Paris, Barcelona, New York, Amherst [koncentrationsläger i Kanada] och slutligen Petrograd.

Fortfarande bara ett barn – han närmade sig 12 år – hade han på sitt eget sätt medvetet övergått från februarirevolutionen till oktoberrevolutionen. Hans gick igenom sin barndom under stress. Han lade till ett år till sin ålder så att han kunde gå med i Komsomol [Kommunistisk ungdom] snabbare, och sjöd vid den tiden av den uppvaknande ungdomens hela lidelse. De unga bagare som han propagerade bland belönade honom med en nybakt limpa vitt bröd, som han glatt bar hem under sin arm så att den stack fram ur den sönderslitna ärmen på hans jacka. Det var glödande och kalla, härliga och hungriga år. Av egen vilja lämnade Leo Kreml för ett proletärt studenthem, för att inte skilja sig från de andra. Han åkte inte bil med oss, och vägrade utnyttja detta byråkraternas privilegium. Men han deltog ivrigt på alla Röda lördagar och andra ”arbetarmobiliseringar”, röjde snö från Moskvas gator, ”utrotade” analfabetism, lastade av bröd och ved från lastbilar, och reparerade senare, som student i polyteknik, lokomotiv. Om han inte kom till fronten, så var det bara för att det inte ens skulle räcka

med att lägga två eller så mycket som tre år till sin ålder, ty han var ännu inte 15 när inbördeskriget slutade. Men han följde med mig till fronten flera gånger, insöp dess starka intryck och förstod bestämt varför vi förde denna blodiga kamp.

De senaste pressrapporterna säger att Leo Sedov levde under ”ytterst anspråkslösa förhållanden” i Paris – låt mig tillägga mycket mer anspråkslösa än en utbildad arbetares. Men under åren i Moskva, då hans far och mor hade höga poster, levde han inte bättre utan sämre än under de senaste fem åren i Paris. Var det kanske regel bland byråkratins ungdomar? Ingalunda. Även då var det ett undantag. Under uppväxten till barndom och tonårstid väcktes tidigt en känsla för plikt och prestationer hos detta barn. 1923 kastade sig Leo huvudstupa in i Oppositionens arbete. Det vore helt fel att bara se det som inflytande från föräldrarna. När han lämnade en bekväm lägenhet i Kreml för sitt hungriga, kalla och smutsiga studenthem så gjorde han det trots allt mot vår vilja, även om vi inte gick mot detta agerande från hans sida. Hans politiska inriktning avgjordes av samma instinkt som fick honom att välja fullsatta spårvagnar framför Kremles limousiner. Oppositionens plattform gav helt enkelt politiskt uttryck för drag som fanns inneboende i hans natur. Leo bröt kompromisslöst med de av hans studentvänner som våldsamt slets från ”trotskismen” av sina byråkratiska fäder, och hittade en väg till sina bagarvänner. 17 år gammal började han således livet som fullt medveten revolutionär. Han förstod snabbt konsten att arbeta konspiratoriskt, olagliga möten och hemlig utgivning och spridning av oppositionens dokument. Komsomol utvecklade snabbt sina egna kadrer av oppositionsledare.

Leo var utomordentlig duktig i matematik. Han tröttnade aldrig på att hjälpa många arbetarstudenter som inte hade gått klart mellanstudiet. Han gick in i detta arbete med all sin energi; uppmuntrade, ledde, bannade de lata – den unge läraren såg sitt arbete som en tjänst till sin klass. Hans egna studier på Högre tekniska akademien gick mycket bra, men tog bara upp en del av hans arbetsdag. Det mesta av hans tid, kraft och energi ägnades åt revolutionens sak.

På vintern 1927, då polisens massakrer av Oppositionen inleddes, hade Leo blivit 22 år gammal. Vid den tiden fick han barn och tog stolt med sin son till Kreml för att visa upp honom för oss. Men utan ett ögonblicks tvekan beslutade sig Leo för att lämna skolan och sin unga familj för att dela vårt öde i Centralasien. Med detta handlade han inte bara som en son, utan framförallt som en likasinnad. Det var, oavsett priset, livsviktigt att garantera våra förbindelser till Moskva. Hans arbete i Alma Ata under detta år var i sanning enastående. Vi kallade honom vår utrikesminister, polisminister och kommunikationsminister. Och när han genomförde alla dessa funktioner var han tvungen att lita till en illegal apparat. På uppdrag från oppositionens centrum i Moskva skaffade den mycket hängivne och lojale kamrat X en vagn och tre hästar, och fungerade som oberoende kusk mellan Alma Ata och staden Frunze (Pisjpek), som vid den tiden var järnvägens slutstation. Hans uppgift var att varannan vecka forsla den hemliga posten från Moskva till oss och ta våra brev och manuskript tillbaka till Frunze, där en budbärare från Moskva väntade på honom. Ibland anlände också speciella kurirer från Moskva. Att träffa dem var ingen enkel sak. Vi var inhysta i ett hus som på alla sidor omgavs av GPU:s institutioner och dess agenter bostäder. Yttre förbindelser hanterades helt och hållet av Leo. Han lämnade huset sent en regnig natt eller när det snöade kraftig, eller så undvek han spionernas vaksamhet genom att under dagen gömma sig på biblioteket och träffa kuriren på ett offentligt bad eller i det höga gräset i stadens utkanter, eller på den orientaliska marknadsplatsen där kirgizerna samlades med sina hästar, åsnor och varor. Varje gång återvände han upphetsad och glad, med en segerviss glimt i ögonen och det dyrbara bytet under sina kläder. Och i

ett års tid undgick han alla fiender. Dessutom hade han ytterst ”korrekta”, nästan ”vänskapliga”, förhållanden till dessa fiender, som var gårdagens ”kamrater”, och uppvisade ovanlig takt och återhållsamhet, och skyddade oss noga från yttre störningar.

På den tiden sjöd Oppositionens ideologiska liv som en kittel. Det var det år då Kommunistiska internationalen höll sin sjätte kongress. Paketet från Moskva anlände med tjugtals brev, artiklar, teser, från kända och okända kamrater. Under de första månaderna, innan GPU:s uppträdande förändrades skarpt, fick vi till och med många brev med den officiella posten från olika platser där det fanns landsförvisade. Det var nödvändigt att noggrant granska detta varierande material. Och det var under detta arbete som jag fick tillfälle att, inte utan överraskning, inse att den lille pojken omärkligt hade vuxit upp, hur bra han kunde bedöma folk – han kände betydligt fler oppositionella än jag – hur tillförlitlig hans revolutionära instinkt var, som gjorde det möjligt för honom att utan tvekan skilja det äkta från det falska, innehåll från fennissa. Under våra samtal glittrade hans mors ögon, hon kände vår son bäst, av stolthet.

Mellan april och oktober fick vi omkring 1.000 politiska brev och dokument och ungefär 700 telegram. Under samma period skickade vi 550 telegram och inte mindre än 800 politiska brev, inklusive ett antal betydande verk, som **Kommunistiska internationals programförslag – en kritik av grunderna**,* och andra. Utan min son hade jag inte ens kunnat åstadkomma hälften av detta arbete.

Men detta nära samarbete innebär inte att det inte uppstod några dispyter eller ibland till och med mycket hårda sammandrabbningar mellan oss. Varken då eller senare under landsförvisningen, och det måste sägas öppet – var mina relationer med Leo ingalunda av någon jämn och lugna karaktär. Mot hans kategoriska bedömningar, som ofta var respektlösa mot en del av Oppositionens ”äldre män”, ställde jag inte bara lika kategoriska rättelser och invändningar, utan uppvisade också gentemot honom en pedantisk och krävande inställning som jag hade förvärvat i praktiska frågor. På grund av dessa drag, som kanske är användbara och till och med outhärliga för arbete i stor skala men helt olidliga i personliga förhållanden, hade mina närmaste det ofta mycket svårt. Och eftersom den som stod mig alla närmast var min son, så hade han oftast det allra svårast. För ett ytligt öga kan det till och med ha verkat som om vår relation var fylld av stränghet och distans. Men under ytan glödde en gemensam ömsesidig tillgivenhet som grundade sig på något oändligt mycket större än blodsband – en solidaritet rörande åsikter och uppskattning, sympatier och antipatier, glädje och sorg som hade upplevts tillsammans, stora förhoppningar som vi hade gemensamma. Och denna ömsesidiga tillgivenhet blossade av och till upp så varmt att den belönade oss trehundrafalt för det dagliga arbetets lilla gnissel.

400 mil från Moskva, 25 mil från närmaste järnväg, tillbringade vi således ett svårt och oförglömligt år som i vårt minne finns bevarat i sinnebilden av Leo, eller snarare Levik eller Levusjatka som vi kallade honom.

I januari 1929 beslutade politbyrån att förvisa mig ”utanför Sovjetunionens gränser” – som det visade sig till Turkiet. Familjemedlemmar fick rätt att följa mig. Återigen beslutade Leo utan tvekan att följa med mig i landsflykt, och lämnade på så sätt för alltid sin djupt älskade hustru och barn.

* Ingår i [Tredje internationalen efter Lenin](#), på marxistarkiv.se – öa.

Ett nytt kapitel inleddes i vårt liv, med de första sidorna nästan blanka. Kontakter, bekantskaper och vänskaper måste byggas upp på nytt. Och ännu en gång blev vår son allt för oss: vår mellanhand i förhållandena till omvärlden, vår vakt, medarbetare och sekreterare som i Alma Ata, men i ojämförligt större skala. I sin barndom hade han varit mer bekant med främmande språk än med ryska, men under revolutionsårens tumult hade han nästan helt glömt bort dem. Det blev nödvändigt att lära sig dem på nytt. Vårt gemensamma litterära arbete inleddes. Mina arkiv och bibliotek befann sig helt i Leos händer. Han hade en djupgående kunskap om Marx, Engels och Lenin, var mycket väl bekant med mina böcker och manuskript, med partiets och revolutionens historia och de termidorianska förfalskningarnas historia. I kaoset i Alma Atas offentliga bibliotek hade han redan studerat arkiven med *Pravda* från sovjetåren, och hade med osviklig fyndighet samlat ihop nödvändiga citat och referenser. Utan detta värdefulla material och utan Leos senare efterforskningar i arkiv och bibliotek, först i Turkiet, senare i Berlin och slutligen i Paris, skulle inget av mina verk under de senaste 10 åren ha blivit möjliga. Det gäller i synnerhet **Ryska revolutionens historia**. Hans samarbete var kvantitativt enormt, men på intet vis av ”teknisk” karaktär. Hans självständiga urval av fakta, citat, karakteriseringar, avgjorde ofta både metoden och slutsatserna i min framställning. **Den förrådade revolutionen** innehåller många sidor som jag skrev på grundval av flera rader ur min sons brev och de citat som han skickade från sovjetiska tidningar som jag inte hade tillgång till. Han gav ännu mer material till biografin över Lenin. Detta samarbete blev bara möjligt tack vare att vår ideologiska solidaritet hade genomsyrat själva vårt kött och blod. Min sons namn bör med all rätt stå intill mitt i nästan alla de böcker jag har skrivit sedan 1928.

I Moskva hade Leo haft 1½ år kvar för att bli färdig med sin ingenjörutbildning. Hans mor och jag insisterade på att han skulle återuppta sin övergivna vetenskap medan han var utomlands. I Prinkipo hade samtidigt en ny grupp av unga medarbetare från olika länder bildats, i nära samarbete med min son. Leo gick bara med på att resa på grund av tunga argument om att han skulle kunna ge den Internationella vänsteroppositionen ovärderlig hjälp i Tyskland. Samtidigt som han återupptog sina vetenskapliga studier i Berlin (han var tvungen att börja om från början), kastade han sig samtidigt huvudstupa in i revolutionärt arbete. Han blev snart den ryska sektionens representant i Internationella sekretariatet. Hans brev till sin mor och mig från den perioden visar hur snabbt han anpassade sig till den politiska atmosfären i Tyskland och Västeuropa, och hur bra han bedömde folk och utvärderade motsättningarna och de oräkneliga konflikterna under denna vår rörelses tidiga period. Hans revolutionära instinkt hade redan berikats av verkliga erfarenheter, och gjorde det möjligt för honom att i nästan samtliga fall själv hitta den rätta vägen. Så många gånger vi gladdes när vi, efter att ha öppnat ett brev som just hade kommit, upptäckte precis de tankar och slutsatser som jag just hade rekommenderat honom att uppmärksamma. Och så djupt och lugnt lycklig han blev när våra tankar sammanföll på detta sätt! Leos alla brev kommer utan tvivel att utgöra en av de viktigaste källorna för att studera Fjärde internationalens inre förhistoria.

Men den ryska frågan fortsatte att stå i centrum för hans uppmärksamhet. Redan när den ryska **Oppositionsbulletinen** föddes i Prinkipo (i mitten av 1928) blev han dess verkliga redaktör, och när han i början av 1931 anlände till Berlin tog han hela ansvaret för detta arbete. Från Berlin skickades **Bulletinen** genast vidare till Paris. Det sista brev vi fick från Leo var skrivet 4 februari 1938, tolv dagar före hans död, och börjar med dessa ord: ”Jag skickar korrekturet till **Bulletinen**, eftersom nästa båt inte kommer att avgå på ett tag, och **Bulletinen** lämnar pressarna först imorgon bitti.” Det var en mindre händelse i hans liv varje gång ett nytt nummer kom ut, en mindre händelse som

krävde stora ansträngningar: sätta ihop numret, bearbeta råmaterialet, skriva artiklar, korrekturläsa noga, omgående brevväxla med vänner och medarbetare, och inte minst samla ihop pengar. Men vad stolt han var över varje ”lyckat” nummer!

Under de första åren i landsflykt hade han en enorm brevväxling med oppositionella i Sovjetunionen. Men 1932 hade GPU förstört praktiskt taget alla våra förbindelser. Det blev nödvändigt att söka ny information på förslagna sätt. Leo höll alltid utkik och letade ivrigt efter kontakter till Ryssland, jagade upp återvändande turister, sovjetstudenter som fått åka utomlands, eller positivt inställda tjänstemän på utländska beskickningar. För att undvika att kompromettera sin informatör rusade han i timmar längs Berlins och senare Paris' gator för att undvika GPU:s spioner, som förföljde honom. Under alla dessa år fanns det inte ett enda exempel på lidande som ett resultat av tanklöshet, slarv eller oförsiktighet från hans sida.

I GPU:s register hade han smeknamnet ”synok” eller ”Lille son”. Enligt den bortgångne Ignace Reiss sa de vid mer än ett tillfälle i “[KGB:s fängelse] Lubjanka: ”Lille sonen utför sitt arbete skickligt. Den Gamle skulle inte ha det så lätt utan honom.” Det var faktiskt sant. Utan honom skulle det inte ha varit lätt. Utan honom kommer det att bli svårt. Det var just därför GPU-agenter slingrade sig in i oppositionens organisationer, omgav Leo med ett tjockt nät av övervakning, intriger och komplotter. Under Moskvarättegångarna uppträdde hans namn ständigt jämte mitt. Moskva letade efter möjligheter att bli av med honom, till varje pris!

Efter Hitlers maktövertagande förbjöds omedelbart den ryska **Oppositionsbulletinen**. Leo blev kvar i Tyskland i flera veckor och utförde illegalt arbete och gömde sig från Gestapo i olika lägenheter. Hans mor och jag varnade honom och krävde envist att han omedelbart skulle lämna Tyskland. På våren 1933 beslutade sig Leo slutligen för att lämna landet som han hade lärt sig känna till och älska, och flyttade till Paris, dit **Bulletinen** följde honom. Här återupptog Leo än en gång sina studier. Han blev tvungen att göra ett prov för franska mellanstudiet och sedan för tredje gången börja på första terminen vid Fakulteten för fysik och matematik på Sorbonne. Han levde under mycket svåra omständigheter i Paris, med ständig brist, och sysslade med vetenskapliga studier på universitetet bara vid enstaka tillfällen. Men tack vare sin utomordentliga kapacitet fullbordade han sina studier, han fick alltså sitt examensbevis.

I ännu högre grad än i Berlin ägnades hans huvudsakliga arbete i Paris åt revolutionen och litterärt samarbete med mig. De senaste åren började Leo själv mer systematiskt skriva för Fjärde internationalens press. Enstaka tecken, speciellt noterna om hans minnen till min självbiografi, fick mig redan i Prinkipo att misstänka att han hade litterära gåvor. Men han var överlastad med allt möjligt arbete, och i den mån idéer och ämnen var gemensamma, lämnade han det litterära arbetet till mig. Såvitt jag minns skrev han bara en större artikel: *Stalin och Röda armén*, under pseudonymen N Markin, en matros och revolutionär till vilken han i sin barndom var knuten av en vänskap som fördjupades av djup beundran. Denna artikel kom med i min bok **Stalins förfalskarskola**. Så småningom började hans artiklar allt oftare uppträda på **Bulletinens** sidor och i andra av Fjärde internationalens publikationer, varje gång skrivna av nödvändighet. Leo skrev bara när han hade något att säga, och när han visste att ingen annan kunde säga det bättre. Under perioden i Norge fick jag frågor från olika håll om en analys av Stachanovitrörelsen, som i viss mån hade överraskat våra organisationer. När det stod klart att min utdragna sjukdom skulle hindra mig från att fullfölja denna uppgift, skickade Leo mig ett utkast till en artikel av honom om detta ämne, åtföljd av ett mycket anspråks-

löst brev. Jag tyckte att arbetet var utmärkt, både i sin seriösa och genomgripande analys liksom den korta och koncisa och klara framställningen. Jag minns hur nöjd Leo blev med mina varma lovord! Artikeln publicerades på flera språk, och tillhandahöll genast en korrekt åsikt om detta ”socialistiska” ackordsarbete under byråkratins piska. Tjogtals senare artiklar har inte tillfört något av betydelse till hans analys.

Leos viktigaste litterära arbete var hans bok, **Rödbok om Moskvarättegången**, som ägnas rättegången mot de sexton (Zinovjev, Kamenev, Smirnov, m fl). Den gavs ut på franska ryska och tyska. Vid den tidpunkten var min hustru och jag fångar i Norge, bundna till händer och fötter, måltavla för det mest fruktansvärda förtal. Det finns ens sorts förlamning där människor ser, hör och förstår allt men inte kan röra ett finger för att avvärja en dödsfara. Det var den sortens politiska förlamning som Norges ”socialistiska” regering utsatte oss för. Vilken ovärderlig gåva Leos bok under dessa förhållanden var till oss, det första förkrossande svaret till Kremls förfalskare. Jag minns att jag tyckte att de första sidorna var bleka. Det var på grund av att de bara upprepade en politisk bedömning som redan hade gjorts, om de allmänna förhållandena i Sovjetunionen. Men från den stund författaren genomförde en oberoende analys av rättegången blev jag helt fängslad. Jag tyckte varje kapitel därefter var bättre än det föregående. ”Bra, Levusjatka!”, sa min hustru och jag. ”Vi har en försvarare!” Så hans ögon måste ha lyst av glädje när han läste våra varma lovord! Flera tidningar, i synnerhet den danska socialdemokratins centralorgan, trodde sig upptäcka vem som hade deltagit i arbetet som publicerades under Sedovs namn. ”Man känner Trotskijs penna ...” Allt det är – påhitt. Det finns inte en rad i boken som är min. Enbart från denna bok kunde många av de kamrater som var benägna att bara betrakta Sedov som ”Trotskijs son” – precis som Karl Liebknecht under lång tid bara sågs som Wilhelm Liebknechts son – övertyga sig själva om att han inte bara var en självständig utan också enastående person.

Leo skrev som han gjorde allt annat, det vill säga samvetsgrant, beläst, eftertänksamt, kontrollerat. Författarskapets flärd var honom främmande. Agitatorisk retorik lockade honom inte. Samtidigt glöder varenda rad han skrev av en levande låga, vars källa var hans oförställda revolutionära temperament.

Detta temperament formades och härdades av händelser i hans personliga och familjeliv, som var oupplösligt förknippat med stora politiska händelser under vår epok. 1905 satt hans mor i fängelse i Petersburg medan hon väntade barn. På hösten befriades hon av ett utbrott av liberalism. Pojken föddes i februari påföljande år. Vid den tiden var jag redan instängd i fängelse. Jag fick träffa min son för första gången 13 månader senare, när jag flydde från Sibirien. Hans tidigaste intryck hade en fläkt av den första ryska revolutionen vars nederlag tvingade oss till Österrike. Kriget tvingade oss till Schweiz, och hamrade sig in i den åttaårige pojkens medvetande. Nästa stora lärdom för honom var min landsförvisning från Frankrike. Ombord på båten konverserade han om revolutionen på teckenspråk med en katalansk eldare. För honom innebar revolutionen alla möjliga fördelar, framförallt att få återvända till Ryssland. På väg från Amerika, nära Halifax, slog 11-åringen Levik till en brittisk officer med sin knytnäve. Han visste vem han skulle slå till: inte matroserna som bar av mig från båten utan den officer som gav order om det. Medan jag satt inspärrad i koncentrationslägret lärde sig Leo hur man skulle gömma brev som polisen inte hade läst, och hur man oförmärkt skulle lägga dem på en brevlåda. I Petrograd slungades han omedelbart in i atmosfären av hets mot

bolsjeviker. I den borgerliga skola som han till en början råkade bli inskriven på, fick han stryk av liberalernas och socialistrevolutionärernas söner eftersom han var Trotskijs son. En gång kom han till Träarbetarnas fackförening, där hans mor arbetade, med alldeles blodiga händer. Han hade haft en politisk diskussion på skolan med Kerenskijns son. På gatan anslöt han sig till alla de bolsjeviska demonstrationerna, och tog sin tillflykt från den dåvarande Folkfrontens (koalitionen mellan kadeter, SR-are och mensjeviker) väpnade trupper genom att gömma sig bakom grindarna. Efter julidagarna besökte han mig, blek och tunn, på Kerenskij-Tseretelis fängelse. Vid middagsbordet hos en bekant till oss, en överste, kastade sig Leo och Sergej över en officer med knivar i händerna, eftersom han hade påstod att bolsjeviker var agenter åt kejsaren. De gav ungefär samma svar till ingenjören Serebrovskij, som nu sitter i den stalinistiska centralkommittén, när han försökte övertyga dem om att Lenin var – en tysk spion. Han tillbringade oktoberdagarna i sällskap med matrosen Markin, som på lediga stunder lärde honom konsten att skjuta i källaren.

På så sätt tog en framtida kämpe form. För honom var inte revolutionen något abstrakt. Åh, nej! Den sipprade in i hans porer. Därifrån härrörde hans seriösa inställning till revolutionär plikt, till att börja med de Röda lördagarna, och att lära de utbildade. Det är därför han senare så entusiastiskt anslöt sig till kampen mot byråkratin. På hösten 1927 gjorde Leo en ”oppositionell” rundtur i Uralbergen tillsammans med Mratjkovskij och Beloborodov. När de återvände talade båda två entusiastiskt om Leos uppträdande under den hårda och hopplösa kampen, hans oförsonliga tal vid mötena med ungdomar, hans fysiska oräddhet inför byråkratins huliganer, hans moraliska mod som gjorde att han kunde möta nederlag med sitt unga huvud högt. När han efter sex veckor återvände från Uralbergen mognare än innan, hade jag redan uteslutits ur partiet. Vi måste förbereda oss för landsförvisning. Han var inte benägen till oförskämdhet, och inte heller skröt han med sitt mod. Han var klok, försiktig och beräknande. Men han visste att faror utgör en del av revolutionen, precis som krig. Närhelst behovet uppstod, som det ofta gjorde, visste han hur han skulle möta faror. Hans liv i Frankrike, där GPU har vänner på varenda våning i regeringsbyggnaden, var nästan en obruten rad av faror. När han efter en sjukdom tillbringade två veckor på Medelhavets stränder – hans enda semester på flera år – slog sig GPU:s agenter ner på samma pensionat. När han planerade att resa till Mulhausen för ett möte med en schweizisk advokat i samband med juridiska aktioner mot stalinistpressens förtal, väntade ett helt gäng GPU-agenter på honom vid stationen. Det var samma personer som senare mördade Ignace Reiss. Leo undkom en säker död bara på grund av att han blev sjuk kvällen innan sin avresa, hade hög feber och inte kunde lämna Paris. Alla dessa fakta har slagits fast av franska och schweiziska juridiska myndigheter. Och hur många hemligheter har ännu inte avslöjats? Hans närmaste vänner skrev till oss för tre månader sedan att han var utsatt för alltför direkta faror i Paris, och krävde envist att han skulle resa till Mexiko. Leo svarade: faran är otvetydig, men idag är Paris ett alltför viktigt stridsområde. Att lämna det nu vore ett brott. Det enda som återstod var att böja sig för detta argument.

När ett antal utländska sovjetiska agenter på hösten förra året började bryta med Kreml och GPU, återfanns givetvis Leo mitt i dessa händelser. En del vänner protesterade mot att han umgicks med ”oprövade” nya allierade: det var möjligt att det var en provokation. Leo svarade att det utan tvivel fanns en viss risk, men att det inte gick att utveckla denna viktiga rörelse om vi stod vid sidan av. Även denna gång tvingades vi acceptera Leo så som naturen och den politiska situationen gjorde honom. Som äkta revolutionär värderade han bara sitt liv i den mån det tjänade proletariats kamp för frigörelse.

Den 16 februari publicerade de mexikanska kvällstidningarna en kort rapport om Leo Sedovs död efter en kirurgisk operation. Jag var upptagen av brådskande arbete och såg inte dessa tidningar. På eget initiativ kontrollerade Diego Rivera rapporten via radio och kom till mig med de hemska nyheterna. En timme senare berättade jag för Natalja om vår sons död – samma februari månad som hon för 32 år sedan hade haft med sig nyheten om hans födelse till mig i fängelset. Så slutade den 16 februari för oss, den mörkaste dagen i våra personliga liv.

Vi hade förväntat oss mycket, nästan allt, men inte detta. Ty strax innan hade Leo skrivit till oss om sin avsikt att skaffa sig jobb som arbetare på en fabrik. Samtidigt uttryckte han förhoppningar om att skriva historien om den ryska oppositionen för ett vetenskapligt institut. Han hade massor av planer. Bara två dagar innan nyheten om hans död fick vi ett brev från honom, daterat 4 februari, som var fyllt till brädden av mod och livskraft. Här finns det framför mig. ”Vi förbereder oss”, skrev han, ”för rättegången i Schweiz, där situationen är mycket gynnsam, både avseende den så kallade ’allmänna opinionen’ och myndigheterna.” Och han fortsatte med att räkna upp ett antal gynnsamma fakta och symptom. ”*En somme nous marquons des points.*” [Kort sagt tar vi poäng.] Brevet andas förvissning om framtiden. Varifrån kom då denna elakartade sjukdom och blixtnabba död? På tolv dagar? För oss är frågan omgiven av ett djupt mysterium. Kommer den någonsin att lösas? Det första och naturliga antagandet är att han blev förgiftad. Det var inte svårt för Stalins agenter att komma åt Leo, hans kläder, hans mat. Kan juridiska experter, även om de inte hindras av ”diplomatiska” överväganden, komma till en definitiv slutsats om detta? Genom krigskemin har nutidens förgiftningskonst nått en utomordentlig utveckling. Hemligheterna bakom denna konst är förvisso inte tillgängliga för vanliga dödliga. Men GPU:s giftblandare har tillgång till allt. Det är fullt möjligt att tänka sig ett gift som inte kan upptäckas efter döden, ens med de mest noggranna analyser. Och vem kan garantera en sådan noggrannhet?

Eller dödade de honom utan att hjälp av kemi? Denna unga och djupt känsliga och ömtåliga varelse hade haft alltför mycket att bära. De många åren av lögnkampanjer mot hans far och de bästa gamla kamraterna, som Leo ända från sin barndom hade vant sig att vörda och älska, hade redan djupt skakat hans moraliska organism. Den långa raden av kapitulationer bland oppositionens medlemmar gav honom lika tunga slag. Så följde min äldre dotter Zinas självmord i Berlin, den dotter som Stalin svekfullt, av rent hämndbegär, hade slitit från sitt barn, sin familj, sin egen miljö. Leo hittade sin äldre systems kropp och fick hennes sexårige son på sitt ansvar. Han beslutade sig för att kontakta sin yngre bror Sergej i Moskva via telefon. Antingen för att GPU tillfälligt var förbryllade av Zinas självmord eller på grund av att de hoppades höra några hemligheter, upprättades tvärtemot alla förväntningar en telefonförbindelse, och Leo kunde förmedla de tragiska nyheterna till Moskva med sin egen röst. Sådant var det sista samtalet mellan våra två pojkar, dömda bröder, om sin systems ännu varma kropp. Leos brev till oss i Prinkipo var korthuggna, knapphändiga och återhållsamma när de beskrev hans plågor. Han besparade oss alldeles för mycket. Men på varenda rad gick det att känna en outhärdlig moralisk börda.

Materiella svårigheter och umbärande bar Leo med jämnmod, skämtsamt, som en verklig proletär: men givetvis gjorde även de avtryck. Oändligt mycket mer skakande var effekten av den senare moraliska tortyren. Moskvarättegången mot de sexton, anklagelsernas vedervärdiga natur, de anklagades mardrömsaktiga vittnesmål, bland dem Smirnov och Mratjkovskij, som Leo kände och

älskade så nära; den oväntade interneringen av hans far och mor i Norge, de fyra månaderna utan nyheter; stölden av arkiven, den mystiska förflyttningen av min hustru och mig till Mexiko; den andra Moskvarättegången med ännu mer vildsinta anklagelser och bekännelser, hans bror Sergejs försvinnande, anklagad för att ”förgifta arbetare”; avrättningarna av ett oräkneligt antal personer som antingen hade varit nära vänner eller ända till slutet fortfarande var vänner; GPU:s förföljelser och attentat i Frankrike, mordet på Reiss i Schweiz, lögnerna, uselheten, trolösheten, komplotterna – nej, för Leo var inte ”stalinism” ett abstrakt politiskt begrepp utan en oändlig rad moraliska slag och själsliga sår. Vare sig härskarna i Moskva tog till kemi eller om allt det de tidigare hade gjort räckte, så blir slutsatsen en och samma: **Det var de som dödade honom.** De markerade hans dödsdag som en stor högtid i den termidorianska kalendern.

Innan de dödade vår son gjorde de allt i sin makt för att förtala och svärta ner honom i vår tids och framtidens ögon. Kain Djugasjvili och hans bödlar försökte utmåla Leo som en agent för fascismen, en hemlig förespråkare av kapitalistiskt återupprättande i Sovjetunionen, organisatör av tågurspårningar och mord på arbetare. Skurkarnas ansträngningar är förgäves. Tonvis av termidoriansk smörja studsar bort från denna unga person och lämnar inte en fläck på honom. Leo var en helt igenom ren, ärlig, äkta människa. Han skulle kunna berätta sitt livs – tyvärr alltför korta – historia för vilken arbetarförsamling som helst, dag för dag, som jag kort har berättat den här. Han hade inget att skämmas för eller dölja. Hans karaktärs grundläggande särdrag var moralisk upphöjdhet. Han tjänade orubbligt de förtrycktas sak, eftersom han förblev sig själv trogen. Ur naturens och historiens händer växte han upp till en man med heroisk prägel. De stora vördnadsväckande händelser som hänger över oss kommer att kräva sådana människor. Om Leo hade fått leva för att delta i dessa händelser, så skulle han ha visat sin verkliga betydelse. Men han lever inte. Vår Leo, vår pojke, son, heroiske kämpe, finns inte längre!

Hans mor – som stod honom närmare än någon annan person i världen – och jag genomlever dessa fruktansvärda timmar och erinrar oss hans bild, drag för drag, oförmögna att tro på att han inte finns längre, och gråter eftersom det är omöjligt att inte tro på. Hur kan vi vänja oss vid tanken att det varma, mänskliga väsen som var knutet till oss med trådar av gemensamma minnen, ömsesidig förståelse och ömsint tillgivenhet inte längre finns på denna jord. Ingen kände oss och ingen känner oss, våra starka och våra svaga sidor, så bra som han gjorde. Han var en del av oss båda, vår unga del. Genom hundratals kanaler nåde våra tankar och känslor honom i Paris. Tillsammans med vår son har allt som fortfarande var ungt i oss dött.

Farväl, Leo! Farväl, käre och enastående vän! Din mor och jag trodde aldrig, förväntade oss aldrig, att ödet skulle påtvinga oss den fruktansvärda uppgiften att skriva din nekrolog. Vi levde i den starka förvisningen att du, långt efter att vi var borta, skulle fortsätta vår gemensamma sak. Men vi klarade inte av att skydda dig. Farväl, Leo! Vi överlämnar ditt oförvitliga minne åt den unga generationen arbetare världen över. Du kommer med rätt att fortleva i hjärtat på alla de som arbetar, lider och kämpar för en bättre värld. ”Revolutionära ungdomar i alla länder! Ta emot minnet av vår Leo från oss, adoptera honom som er son – han är värd det – och låt honom hädanefter delta osynlig under era strider, eftersom ödet har förnekat honom lyckan att delta i er slutgiltiga seger.”